

Mykola LYSENKO

PIANO MUSIC, VOLUME ONE

FIRST RHAPSODY ON UKRAINIAN NATIONAL THEMES

THREE NOCTURNES

FOUR ESQUISSES

ÉLÉGIE

AND OTHER WORKS

Arthur Greene, piano

MYKOLA LYSENKO: PIANO MUSIC, VOLUME ONE

by Arthur Greene and Solomia Soroka

Mykola Lysenko (1842–1912) is considered the father of Ukrainian classical music. He was an excellent concert pianist who received a first-rate musical education. After studies in his home town of Kyiv, he attended the Leipzig Conservatoire, where his teachers included Ferdinand David, Ignaz Moscheles, Carl Reinecke and Ernst Wenzel. His statue now stands outside the Opera House in Kyiv, and the music conservatory of L'viv bears his name. There has recently been a revival of his music in Ukraine, but further afield his music is practically unknown.

Lysenko wrote in a late-Romantic style common to many late-nineteenth- and early-twentieth-century composers, with an important difference: his Ukrainian identity was a vital part of his music. For example, he sacrificed what would have been a career-milestone performance of his opera, *Taras Bulba*, in Moscow because it would have had to have been performed in Russian instead of the original Ukrainian. The original versions of many of his songs are missing their texts, because of the Ems Ukaz of 1876, which prohibited any publication, stage performance, lecture, or imported publication in the Ukrainian language.¹ Most importantly, he was the first ethnographer of Ukrainian music, and he used the results of his research to varying degrees throughout all of his best works.

Lysenko was born in Hrymky, a village near the Dnipro River between Kyiv and Dnipropetrovsk on 22 March [Old Style 10 March²] 1842. His father came from an old aristocratic family, tracing its lineage back to the Cossacks of the seventeenth century. His mother, a Ukrainian educated in St Petersburg, never spoke Ukrainian, considered a peasant language at that time, and set a course of study for her son in French, dancing, etiquette and piano. Lysenko's cousin Olena Pchlika, a Ukrainian poet, later wrote: 'How could it happen that with such an upbringing Mykola became an ardent Ukrainian patriot?'³

¹ The Ems Ukaz – so called because it was signed by Tsar Alexander II while he was taking the waters at Bad Ems in May 1876 – extended an 1863 decree by the Interior Minister, Count (Pyotr) Valuyev banning most secular and religious publications in Ukrainian, or 'the little Russian dialect' as it was slightly dismissed. Valuyev, indeed, argued that 'the Ukrainian language never existed, does not exist and shall never exist'.

² Soviet Russia replaced the Julian calendar with the Gregorian only in 1918.

³ Quoted in Tamara Bulat and Taras Filenko, *Svit Mykoly Lysenka: Natsionalna Identychnist, Muzyka i Polityky Ukrayyny XIX-pochatku XX Stolittya*, Ukrainian Free Academy of Science in the USA, New York, 2009, p. 14.

In 1852 Lysenko left his village for boarding schools in Kyiv and Kharkiv. In 1860 he entered Kyiv University to study natural sciences. The eastern and central parts of Ukraine at that time were ruled by the Russian Empire, and everything Ukrainian, including language, literature, culture, and music, was suppressed. The Ukrainian spirit was nonetheless strongly present amongst the university students, and Lysenko enthusiastically joined the crowd. He belonged to a number of Ukrainian student societies and sang in the Ukrainian church choir. Ukrainian folk-music became his passion. During his first winter vacation Lysenko began his life-long ethnographical work: collecting and studying Ukrainian folk songs.

An event of considerable symbolism for the rest of Lysenko's creative life was the funeral in 1861 of Ukrainian's national poet Taras Shevchenko, at which Lysenko was a pallbearer. Shevchenko's poetry sings of freedom for the oppressed, specifically Ukrainians, and Lysenko began setting many of these poems to music. Beginning in 1862 he organised an annual memorial concert for the poet, and the funds raised were used to help the poor.

After university, Lysenko obtained a post in the civil service, connected with land-ownership for former serfs, but in 1867 the requirement for such work evaporated, and he found himself out of a job. At this point he committed himself to music completely, and went to Leipzig to study at the conservatoire. During his first vacation back in Ukraine, he met the singer Olga O'Connor, and married her at her estate. In autumn 1874 they went to St Petersburg, where Lysenko studied with Rimsky-Korsakov for two years. The couple was childless, and Lysenko had a strong desire to have a family. The marriage eventually broke down, although they were never divorced. He became involved with a pianist, Olha Lypska, and although they were not able to marry, they had five children together. Olha died during the birth of their fifth child. After her death, Olga legally adopted all of Lysenko's children, so that they would not be considered illegitimate.

After finishing his course with Rimsky-Korsakov, Lysenko was offered a position of *Kapellmeister* at a private opera theatre, with a future chance of promotion to the Imperial Theatre. He turned it down and returned to Kyiv, where he spent the rest of his life, dedicating himself to composing, teaching and promoting the Ukrainian national cause. He supported the 1905 revolution, which among other things stimulated the growth of Ukrainian institutions and groups. In 1906 his home was searched by the police, and he was jailed briefly in 1907 for participating in public demonstrations.

In 1904 Lysenko founded a School of Music and Drama in Kyiv. One of the courses he developed was an investigation of the music of *kobzars*, blind travelling minstrels who played epic Ukrainian *dumy* (the *duma* was a ballad on heroic historical themes in rhapsodic form, dating back to sixteenth-century Cossacks). The course was soon cancelled: the students discovered that the music was much more complex than they had imagined.

Lysenko befriended the most famous of the *kobzars*, Ostap Veresai. He made a study of the modes and gestures of Veresai's music, which was published in 1873. He continued to study the music of other *kobzars* and their instruments from various regions of Ukraine. His works were published, but during Soviet times the aspects differentiating this music from Russian traditional music were censored.

Lysenko died of a heart attack on 6 November [OS 24 October] 1912. At his funeral procession in Kyiv, attended by 100,000 mourners, the planned singing of the popular march from his incidental music to Ludmila Starytska-Cherniakhivska's drama *Hetman Petro Doroshenko* was prevented by the police, for fear of an uprising.

The *First Rhapsody on Ukrainian National Themes: Grand morceau de concert*, Op. 8, in G sharp minor/A flat major (1875) [1], is Lysenko's most extensive and original work for piano. Similar in structure to Liszt's *Hungarian Rhapsodies*, it starts with a very free, almost formless improvisatory section in the style of the *dumy* of the *kobzars* that Lysenko studied. There is a tune that is repeated throughout, but it is sometimes hidden within the rhapsodic flourishes. The second section is a brilliant presentation evocative of village dance.

The remaining fifteen works on this disc are all relatively short character-pieces, with varying degrees of Ukrainian national character. The melancholic and profound minor-mode quality of most of the folk-music that is still widely sung throughout Ukraine is present in many of them. The three *Nocturnes* written between 1869 and 1877 offer interesting points of contact: those in C sharp minor [9] and B flat major [11] are inspired by Chopin, but they confidently present a mature personality of their own. The *Nocturne* in B flat minor [10] is superficially similar, but is actually much more complex and more influenced by some of the cadential turns and metrical irregularities of Ukrainian folk-music. The four *Esquisses* [13]–[16], which date from around the turn of the twentieth century, sound like experiments, but successful ones; the B flat minor [15] is surprisingly powerful for such a short work, and the haunting *Esquisse in the Dorian Mode* [13] is perhaps the most national sounding work on the disc.

In *Chant triste* (1909) [2] vocal-style lines are accompanied by a strumming gesture. The first beats of the bar are rarely supported by accompaniment, creating a sense of melancholic uncertainty. Every summer, free from the pressures of teaching, Lysenko produced albums of character pieces. 'Langueur et l'attente' [3] (the title sounds better in Ukrainian), from the *Album from the Summer of 1902*, Op. 41, is an example of Lysenko's frequent disregard of a normal sense of formal unity; theoretically the two sections shouldn't work together, but with their narrative power, they do.

'Chant d'amour', from the *Album from the Summer of 1900*, Op. 37 [4], is the most traditionally Romantic of the works. It features powerful piano-writing, and as always, a strong lyrical line. *Réverie*,

Visions of the Past, Op. 13 (1876) [5], has a haunting folk-like tune, and traverses several seemingly unrelated vistas, to powerful effect. 'Élégie: La tristesse', from the *Album from the Summer of 1901*, Op. 39 [7], has a beautiful broad melody in the left hand, and as often in Lysenko's piano music, the accompaniment avoids stressing the main beats of the measure. It is a strong example of one of Lysenko's most striking qualities: the sincerity and depth of his musical expression. 'Élégie' [8], the second of the pieces in the *Album from the Summer of 1902*, is played rather often in Ukraine; it has what might be called a catchy tune were it not so dark and powerful. *Angoisse* (1901) [12] also has a memorable melody which is repeated several times in a formally unsophisticated way but which really says something. Most of these works sound Ukrainian in an intangible way but recognisable to one who knows the vital repertoire of the Ukrainian songs that are still sung at most family gatherings.

Arthur Greene was born in New York and grew up in Sheffield, a small town in Massachusetts. He went to Yale University, and then Juilliard where he studied with Martin Canin. He now teaches at the University of Michigan in Ann Arbor, and in the summer divides his time between Lviv and Dzembronya in Ukraine.

He won first prizes in the William Kapell and Gina Bachauer International Piano Competitions, and was a top laureate at the Busoni International Competition. He performed the complete solo piano works of Brahms in a series of six programmes in Boston, and recorded the complete études of Skryabin for Supraphon. He has performed the ten sonatas of Skryabin in many important international venues, including multi-media presentations with Symbolist artworks. He has made many recordings together with his wife, the violinist Solomia Soroka, for Naxos and Toccata Classics, the latter in music by Arthur Hartmann (rocc 0089) and Myroslav Skoryk (rocc 0137).

He has performed with the Philadelphia Orchestra, the San Francisco, Utah, and National Symphonies, the National Symphony of Ukraine, the Czech National Symphony, the Tokyo Symphony, and many others. He has played recitals in Carnegie Hall, the Kennedy Center, Rachmaninov Hall in Moscow, Bunka Kaikan in Tokyo, the São Paulo Opera House in Lisbon, Hong Kong City Hall and concert houses in Shanghai and Beijing. He has toured Japan and Korea many times. He was an Artistic Ambassador to Serbia, Kosovo and Bosnia for the United States Information Agency.

In 2007 he and his students presented a recital series of the complete solo works of Chopin in nine concerts; along with the performances they organised a Chopin symposium with presentations by noted musicologists. His current and former students include prizewinners in international competitions, and his former students hold important teaching posts throughout the United States.

МИКОЛА ЛИСЕНКО: ФОРТЕПІАННА МУЗИКА, ДИСК ПЕРШИЙ

Артур Грін і Соломія Сорока

Микола Лисенко (1842–1912) вважається батьком української класичної музики. Він був прекрасним концертуючим піаністом, який отримав відмінну музичну освіту. Закінчивши навчання у Києві, Лисенко поступив до консерваторії в Ляйпцігу, де його викладачами були Карл Райнеке, Ігнац Мошелес, Ернст Венцель та Фердінант Давид. В даний час відбувається відродження інтересу до музики Лисенка в Україні, але поза її межами творчість композитора практично невідома.

Лисенко писав в пізньо-романтичному стилі притаманному багатьом композиторам кінця 19-того-початку 20-того століття. Проте важливою рисою цього музики є його українська ідентичність. Наприклад, він відмовився від постановки своєї опери *Тарас Бульба* в Москві, постановки, яка могла б стати переломним моментом в його кар'єрі, тому, що опера була б виконана російською, а не українською мовою. В оригіналах багатьох його пісень відсутній текст тому, що у 1876 році будь-які публікації, лекції, театральні виступи українською мовою були заборонені Емським указом.¹ Та найважливіше, є те, що Лисенко, будучи першим етнографом українського фольклору, у своїх найкращих творах використовував результати власних етнографічних досліджень.

Лисенко народився в селі Гримки 22 (10)² березня 1842 року. Його батько походив із старовинного козацького роду, який сягав своїм корінням 17-того століття. Мати Лисенка, українка з Петербурзькою освітою, ніколи не говорила українською мовою, так як вважала її мовою селян. Власне тому, вона навчала сина французької мови. Вона також вчила сина етикету, танців та гри на фортепіано. Кузина Лисенка Олена Пчілка, українська поетеса, пізніше писала: “Як же могло статися, що при такому вихованні Микола став українцем, гарячим, свідомим патріотом-українцем?”³

¹ Темський указ – розпорядження російського імператора Олександра II від 18(30) травня 1876, спрямоване на витіснення української мови з культурної сфери і обмеження її побутовим вжитком.

² Радянська Росія перейшла з Юліанського на Грегоріанський календар лише у 1918 році.

³ Тамара Булат і Тарас Філенко, *Світ Миколи Лисенка, Національна Ідентичність, музика і політика України XIX-початку XX століття*, Українська Вільна Академія Наук у США, Майстерня Книги, 2009, ст. 14

У 1852 році Лисенко залишив своє рідне село і поїхав вчитися до аристократичного пансіону Гедуена в Києві. У 1855 переїхав до Харкова, щоб продовжити навчання в Харківській 2-ій гімназії, а після її закінчення – Харківському Університеті на природничому факультеті. У 1860 році він перевівся до Київського Університету. Український народницький бурливий стінах університету. Зі спогадів Олени Пчілки: “Університет Київський кипів студентськими сходками, лунав палкими студентськими розмовами. [...] На сходках лунало українське слово; говорилося, що в сьому краї народ-український, що він має й свої політичні права, своє вікове право й на вищу культуру”.⁴ Микола Лисенко повністю поринув у потік молодіжної української діяльності. Він брав участь у кількох студентських гуртках та згуртував перший студентський хор. Вже через кілька місяців вони виступили з першим українським концертом в програмі якого звучали лише українські пісні. Під час своїх перших зимових вакацій, Лисенко розпочав перше в Україні фольклорно-етнографічне дослідження, яке триватиме до кінця його життя- збірка та вивчення українських народних пісень.

У 1861 році відбулася подія, яка набула великого символічного значення у житті Лисенка – поховання Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі, де Лисенко був один з тих хто несли домовину Шевченка до місця його вічного спочинку. Починаючи з 1862 року Лисенко кожного року відзначав роковини смерті поета або новим твором або благодійним концертом, кошти від якого передавав на допомогу політичним в'язням або ж на селянські школи.

Після закінчення університету Лисенко отримує диплом кандидата природничих наук та влаштовується на посаду мирового посередника, які займалися укладанням земельних угод між поміщиками та звільненим від кріпацтва селянством. Та в 1867 році потреба в такій роботі відпала і Лисенко залишився без праці. Це послужило поштовхом повністю віддатися музиці, справі, яку Лисенко любив понад усе. Він від'їжджає на науку до Ляйпцігу. Після закінчення першого курсу влітку 1868 року Лисенко одружується зі співачкою Ольгою О'Коннор в її помісті на Полтавщині. Навчання в консерваторії Ляйпціга Лисенко закінчує за два роки замість запланованих чотирьох. Восени 1874 року вони разом з дружиною їдуть до Санкт Петербургу, де Лисенко два роки бере уроки композиції у Римського-Корсакова. Лисенко завжди мріяв мати багато дітей, але подружжя було бездітним. Відносини Ольги О'Коннор та Миколи Лисенка охололи. Він повернувся до Києва, а вона залишилася в Петербурзі, хоча вони так і ніколи офіційно не розлучилися. Вже в Києві Лисенко познайомився з піаністкою Ольгою Липською, яка стала його вірним другом, і з якою він, хоч і не міг одружитися, провів все своє життя аж до її смерті під час пологів їхньої

⁴ Булат і Філенко, *Світ Миколи Лисенка*, ст. 32.

п'ятої дитини. Після смерті О. Липської Ольга О'Коннор усиновила всіх дітей Лисенка, щоби вони не вважалися позашлюбними.

Після закінчення студій в Петербурзі Лисенкові запропонували посаду капельмейстера в приватній опері з перспективою переходу на імператорську сцену, від якої Лисенко відмовився, щоби повернутись працювати до Києва. Ще тоді він не знав що в силу увійде Емський указ і наступні 36 років свого життя Лисенко проведе в постійній боротьбі за свою творчість та за пропагування української національної ідеї. Він займатиметься концертною, викладацькою та просвітницькою діяльністю до кінця своїх днів.

Лисенко підтримував революцію 1905 року, так як вважав, що вона стимулюватиме ріст українських вищих закладів, товариств, та свободи українського слова в цілому. У 1906 році в його домі був проведений обшук, а в 1907 Лисенка було заарештовано і на деякий час кинуту у в'язницю за участь у демонстраціях.

У 1904 році Микола Лисенко заснував музично-драматичну школу. Він мріяв до курсу навчання включити кобзарську науку, так як вивчав і захоплювався кобзарським мистецтвом. На жаль, наука протривала недовго, так як виявилася заскладною для учнів школи.

Лисенко першим на професійному рівні проаналізував думи та пісні, що їх виконував відомий кобзар Остап Вересай, і опублікував працю про музичні лади у творах Вересая у 1873 році. Він продовжував вивчати мистецтво кобзарів все своє життя, та використовував елементи їхньої творчості у своїх власних творах.

Микола Лисенко помер 6 листопада (24 жовтня) 1912 року. Попрощатися зі своїм композитором прийшли сто тисяч українців. Микола Садовський писав: “Такого похорону золотоголові Київ ще ніколи не бачив, а може і не побачить. Це був похорон, яким вся Україна віддавала останню шану своєму славетному кобзареві”.⁵ Російська імперська поліція супроводжувала похорон, на випадок якщо почнуться заворушення. Коли оркестр Садовського заграє “Марш Дорошенка”, написаний Лисенком до драми *Гетьман Петро Дорошенко*, поліція не дозволила виконати його до кінця.

Перша Рапсодія на українські народні теми (As-dur), op. 8 ^[1], присвячена Софії Русовій, є одним з найбільш обширним та дуже оригінальним твором Лисенка для фортепіано. За структурою він подібний до Угорських рапсодій Ліста, які складаються з двох частин, що вільно переходять одна в одну: перша - повільна, наступна - швидка. Лисенко розпочинає рапсодію з вільної імпровізаційної частини в стилі кобзарської думи. Наступна частина-блискауча і танцювальна, що нагадує

⁵ Булат і Філенко, *Світ Миколи Лисенка*, ст. 312.

українські народні гуляння.

Наступні п'ятнадцять творів, які записані на цьому диску, є меншого формату, і можуть кваліфікуватись як романтичні мініатюри. Кожен з них у більшій чи меншій мірі включає елементи українського фольклору. Меланхолічний настрій та мінорний лад притаманний більшості українських пісень, присутній майже у всіх творах. Три *Ноктюрни*, написані між 1869 та 1877 є цікаво контрастні. У *Ноктюрні* (cis-moll) [9] та *Ноктюрні* (B-dur) [11] хоча і відчувається вплив Шопена, все ж вони безпомилково Лисенківські, і мають свій характерний і зрілий образ. *Ноктюрн* b-moll [10] хоч і поверхово схожий на два попередні, насправді набагато складніший. У ньому присутній сильний вплив деяких каденційних та метрично асиметричних зворотів притаманних українській народній музиці. *Чотири ескізи*, що датуються початком століття, виглядають як певний музичний експеримент, проте експеримент успішний. *Ескіз* (b-moll) є несподівано могутнім, як для такого короткого твору, а примарний *Ескіз в дорійському ладі* [13] є мабуть найбільш “українським” твором на цьому диску.

У *Сумному Співі* (1909) [2] мелодія вокального характеру супроводжується розкладеними арпеджіованими акордами. Перші долі в тактах звучать без супроводу, і створюють відчуття меланхолічної невпевненості. Кожного літа, на відпочинку, Лисенко komponував альбоми мініатюр. *Знемога й дождання* [3] з *Альбому літа* 1902 ор. 41 є прикладом того, коли Лисенко ігнорує відчуття формальної єдності: теоретично два відрізки твору не повинні б пасувати один одному, та завдяки своєму речитативному характерові, такий підхід спрацює.

Пісня Кохання f-moll з *Альбому літа* 1900, ор. 37 [4] є найбільш традиційним романтичним твором. У ньому багата гармонічна палітра поєднана з барвистою ліричною мелодією. Мелодія *Мрії* (*Образки минулого*), d-moll, ор.13, [5] гармонізована несподіваними гармоніями, які створюють надзвичайно сильний ефект. В *Елегії “Журба”* з *Альбому Літа* 1901, ор. 39 [7] мелодична лінія подається у лівій руці, і як часто зустрічається в фортепіанній музиці Лисенка, в супроводі унікається акцент на сильну долю такту. *Елегія* [8], другий твір з *Альбому Літа* 1902, виконується досить часто в Україні. Його головна тема дуже мелодійна, та є моменти, де вона перетворюється в глибоко емоційну темну стихію. Мелодія *Журби* (1901) [12] унікально незабутня, повторюється кілька разів, та вражає своєю простотою і наївністю. В той сам час вона справді промовляє до слухача своєю глибиною.

Більшості творів Лисенка присутній ледь вловимий дух українського фольклору, який безпомилково впізнається тими, хто знає українські пісні, які і зараз є невід'ємною частиною побуту українців.

Піаніст Артур Грін народився в Нью Йорку і вирослав в невеликому містечку Шефільд штату Массачусетс. Він навчався в Єльському університеті, в потім у Джульярдській школі в класі Мартіна Каніна. Зараз він професор Мічиганського університету, а літо проводить в Україні: у Львові та Дземброні в Карпатах.

Артур Грін є лауреатом міжнародних конкурсів Вільяма Капела, Джіни Вахауер та міжнародного конкурсу імені Бузоні. Він виконав всі фортепіанні твори Брамса в шести концертах у Бостоні, та записав всі етюдів Скриябіна для фірми Супрафон. Грін виступав з десятима сонатами Скриябіна в багатьох концертних залах світу, включаючи мульті-медійні виступи з презентацією живопису символізму, а також зробив немало записів зі своєю дружиною, скрипалькою Соломією Сорокою для Фірми Naxos та Toccata Classics, серед яких твори Артура Гартмана (тосс 0089) та скрипкові твори Мирослава Скорика (тосс 0137).

Артур Грін виступав з симфонічними оркестрами Філадельфії, Сан Франціско, Юті, Токіо, а також з національними оркестрами Америки, Чехії, України та багатьма іншими оркестрами. Сольні концерти Гріна відбувалися у таких концертних залах, як Карнегі Хол, центрі Кенеді, Сан Пауло оперному театрі в Лісабоні, та інших, він також неодноразово виступав з турами по Японії, Кореї та Китаю.

Грін був музичним амбасадором США в Сербії, Косово та Боснії від Американської Інформаційної Агенції.

У 2007 році Грін та його студенти презентували всі твори Шопена у дев'яти концертах, а також підготували конференцію Шопена з участю відомих музикознавців. Його студенти є лауреатами міжнародних конкурсів та викладають в музичних університетах США, Європи та Азії.

Recorded at Hill Auditorium, Ann Arbor, Michigan, on 18–20 June 2013

Recording engineer: Sergei Kvitko

Piano technician: Robert Grijalva

Booklet essay by Arthur Greene; translation into Ukrainian by Solomia Soroka

Ukrainian notes edited by Khrystyna Melnyk

Cover photograph of Lysenko courtesy of the Lysenko Museum, Kyiv

Design and layout: Paul Brooks, paulmbrooks@virginmedia.com

Creative direction: David M. Baker

Executive producer: Martin Anderson

TOCC 0287

© 2015, Toccata Classics, London

© 2015, Toccata Classics, London

More MYKOLA LYSENKO on Toccata Classics
visit www.toccataclassics.com

Toccata Classics CDs are also available in the shops and can be ordered from our distributors around the world, a list of whom can be found at www.toccataclassics.com. If we have no representation in your country, please contact: Toccata Classics, 16 Dalkeith Court, Vincent Street, London SW1P 4HH, UK
Tel: +44/0 207 821 5020 E-mail: info@toccataclassics.com

Explore Unknown Music with the Toccata Discovery Club

Since you're reading this booklet, you're obviously someone who likes to explore music more widely than the mainstream offerings of most other labels allow. Toccata Classics was set up explicitly to release recordings of music – from the Renaissance to the present day – that the microphones have been ignoring. How often have you heard a piece of music you didn't know and wondered why it hadn't been recorded before? Well, Toccata Classics aims to bring this kind of neglected treasure to the public waiting for the chance to hear it – from the major musical centres and from less-well-known cultures in northern and eastern Europe, from all the Americas, and from further afield: basically, if it's good music and it hasn't yet been recorded, Toccata Classics is exploring it.

To link label and listener directly we run the Toccata Discovery Club, which brings its members substantial discounts on all Toccata Classics recordings, whether CDs or downloads, and also on the range of pioneering books on music published by its sister company, Toccata Press. A modest annual membership fee brings you, free on joining, two CDs, a Toccata Press book or a number of album downloads (so you are saving from the start) and opens up the entire Toccata Classics catalogue to you, both new recordings and existing releases as CDs or downloads, as you prefer. Frequent special offers bring further discounts. If you are interested in joining, please visit the Toccata Classics website at www.toccataclassics.com and click on the 'Discovery Club' tab for more details.

